

ÎNȚELEPCIUNEA PROVERBELOR MEDICALE

Dr. Ioan Năstoiu

Proverbele sunt rămășițele primelor încercări de legislațiune. Ele ne arată modul de gândire al poporului (I.A. Zanne, 1895). Pentru filozofii din antichitate și din evul mediu, proverbele constituiau reguli de morală și de călăuză în viața socială. În acest sens, și la noi, mitropolitul Antim Ivireanu a publicat în anul 1713, la Târgoviște, o colecție de proverbe intitulate *Pilde filozoficești*. Apoi, numeroși folcloriști români ca: D. Cantemir, I.A. Zanne, A. Pann, I. Golescu, M. Eminescu, I.C. Hîntescu, G. Munteanu și alții au publicat colecții de proverbe românești. La acestea s-au adăugat proverbele culese de la diferiți contemporani: țărani, pacienți, medici etc.

Proverbele abordează aproape toate domeniile de activitate cunoscute: filozofie, morală, educație, sociologie, justiție, cosmologie, biologie și medicină. Desigur că, autorii anonimi ai proverbelor cu caracter medical nu au fost toți medici, ci oameni simpli cu un spirit de observație deosebit sau care au pățimit chiar ei de unele boli. Din aproape 10.000 de proverbe românești, circa 8% sunt proverbe medicale și paramedicale. Ele conțin peste 300 de termeni medicali populari, dintre care: anatomie (88), fiziologie (73), patologie (140), neuro-psihologie (12), terapie (12) etc. De-a lungul istoriei, poporul român a îmbogățit proverbele, cu experiența lui de veacuri, privind concepțiile despre viață, boală și sănătate. Cele mai importante aspecte medicale ale proverbelor tratează despre: cauzele bolilor și a efectelor lor asupra organismului, ereditatea bolilor, unitatea întregului organism, dialectica și contradicția bolilor, prevenirea bolilor și tratamentul lor. La fiecare din aceste subcapitole se va exemplifica cu câteva proverbe.

CAUZE ȘI EFECTE

În antichitate, cauzele bolilor nu erau cunoscute, ele se atribuiă zeilor, duhurilor rele sau pedepsei unor puteri supranaturale. Dar încă de atunci medicul Hipocrat (460-380 î.Chr.) a întrevăzut raportul dintre cauzele și efectele bolilor omului. El spunea: *Orice boală are o cauză naturală și nimic nu se întâmplă fără intervenția naturii*. Principiul causalității bolilor a fost enunțat încă de filozoful grec Leucip (500-440 î.Chr.): *Nici un lucru nu apare*

fără o cauză, ci în virtutea necesității. În proverbele medicale, cele mai multe cauze de boală sunt: excesele de mâncare (lăcomia) și de alcool (beția), sedentarismul (trândăvia), subalimentația (sărăcia), supărările (stresul psihic), neglijența și altele. Dar puțini oameni, chiar dintre cei care cunosc proverbele medicale, nu țin seama de înțelepciunea lor pentru a preveni bolile. Exemple:

- Unde nu intră soarele, intră boalele.
- Capul le face, inima le trage.
- Mai bine mâncare puțină decât boală lungă.
- Dulce i-a fost la mâncare dar acru la scărpinare.
- Tot ce e prea mult nu e sănătos.
- Lucrul face sănătate, trândăvia tot păcate.
- Din zgăibulița mică, bubă mare se ridică.
- Mațe lungi, sănătate scurtă.
- Rana ce nu se vede, aceea e mai grea.
- A mâncat astăvară prea multă miere și-acum are la inimă durere.
- Doftorul cel mai bun este cumpătul.

Despre ereditatea bolilor

Deși în trecut, oamenii nu știau ce este ereditatea și genetica, ei au intuit că unele boli se moștenesc și observațiile lor le-au exprimat în proverbe, precum:

- Boala din naștere, leac nu are.
- Părinții au mâncat agurida și li se strepezesc dinții copiilor.
- Ce naște din pisică, șoareci mănâncă.
- Din stejar, stejar răsare.
- Trage un păcat strămoșesc.
- A fi smucit din botez.
- Boala din fire, n-are lecuire.

Unitatea întregului organism

De-a lungul timpului, oamenii au observat că există o legătură între local și general, între particular și universal. Unitatea dintre diferitele părți și organe ale trupului uman are și rădăcini geto-dacice. Astfel, filosoful grec Platon (429-347 î.Chr.), în *Charmide* arată că dacii tratau în același timp și corpul bolnav și psihicul, concepție care era atribuită zeului Zalmoxis. Iar Dimitrie Cantemir (1673-1723) scria în *Sentențe* că foamea este o boală, care

cuprinde toate părțile trupului. Iată și câteva sentințe populare:

- În trup sănătos, minte voioasă.
- Capul când te doare, tot trupul boalește.
- Te lovești la un deget și te doare tot trupul.
- Când cotul se lovește, toată mâna pătimește.
- Părul când albește, inima se topește etc.

Contradicția proverbelor

Unele proverbe medicale au un caracter contradictoriu. Acest fapt se datorește diferitelor epoci istorice în care au luat naștere proverbele. Căci autorii anonimi ai proverbelor au trăit diferite stări sociale, patologice sau psihologice, pe care le-au materializat printr-o *zicere*, ca să rămână pentru urmașii lor. Boala și sănătatea sunt o unitate dialectivă a contrariilor, precum sunt binele și răul. De altfel, contradicțiile și antagonismele există și în medicina științifică: cald-rece, uscat-umed, simpatic-parasimpatic etc. Quitard (citad de Zanne), afirmă în secolul trecut în *Dictionnaire des proverbes: Schimbându-se calitățile și viciile unei societăți, se schimbă și proverbele ei, ceea ce ne poate explica până la un punct, pentru ce un proverb își are adeseori contrariul său*. Iar scriitorul polonez S.J. Lec scria: *Proverbele se contrazic, în asta constă înțelepciunea poporului*. La acest subcapitol există numeroase proverbe, printre care și următoarele:

- Pravilele domnilor, ca o doctorie de babă, că pe unul îl scoală și pe alții îi omoară (Zanne, 1895).
- Cuvântul bun și neplăcut este ca doftoria grețoasă, însă folositoare, în trupul bolnavului. (D. Cantemir).
- Iarba mică vindecă bolile mari.
- Decât bolnav și bogat, mai bine sărac și sănătos.
- Decât filozof ofticos, mai bine măgar sănătos.
- După o scurtă plăcere urmează o lungă durere.
- Leacul mai rău decât rana.
- Omul are și moarte și viață.
- Întorsura (recidiva) e mai grea decât boala.
- Nădușeala scoate boala.
- Din bun, sănătos, te faci bolnav.
- Nu i-a fost boala sănătoasă.
- Dacă bei și mai mănânci, parcă nu prea te usuci.
- Sănătatea face banii și banii sănătatea.

Înțelepciunea terapiei

Tot Hipocrat ne mai învață că: *Natura este primul medic al bolnavilor și numai favorizând eforturile sale vom obține oarece succese în vindecare*. Bine-

înțeles, dacă se va solicita mai din vreme ajutorul naturii. Iată câteva proverbe înțelepte:

- Leacul nu-i ca sacul. (de aici și homeopatia)
- Somnul cât de mic, la boală, mare leac.
- La început să te silești pe bolnav să-l tămăduiești, iar nu la sfârșit.
- Cui pe cui se scoate. (vechiul *similis similibus*)
- De multe ori și aerul multe boli vindecă. (do vadă aeroterapia modernă).
- Rana trebuie văzută ca să-i dau de leac.
- Unde te doare acolo te legi.
- Omul caută leac unde simte că-l doare.
- Nici o boală nu-i mai grea, ca boala bătrânețelor, că-i fără leac.
- Doftorul cu o buruiană, cea mai mare boală, o scoate afară.
- Leacul fie ori nu fie, colacul babei se știe.

Înțelepciunea prevenirii bolilor

Proverbele medicale nu se referă numai la cauzele și efectele bolilor, ci și la prevenirea lor. În loc de comentarii se vor menționa câteva exemple de profilaxie a bolilor.

- Omul și din necătare, moare și când zile are.
- Boala cunoscută e pe jumătate vindecată.
- Rana obrintindu-se și patima învechindu-se, anevoie se va vindeca.
- Paza bună trece primejdia rea.
- Păzește-te singur dacă vrei ca Dumnezeu să te păzească.
- La bătrânețe se simte cum te-ai cruțat la tinerețe.
- La mâncare cu cumpătare, la băutură cu măsură.
- Până nu ne îmbolnăvim, de sănătate să ne îngrijim.
- După ce-ți degeră urechea, degeaba mai pui căciula.
- Cine de ciumă fuge înainte și se întoarce la urmă, acela are minte mai bună.
- Nu te sui pe teiul jupuit.
- Doftorul cel mai bun este cumpătul.
- Sănătos făcându-te, îngrijește-te să nu greșești.
- Boala de grabă s-o cercetezi, să no ții ascunsă, că se înrădăcinează și nu mai scapi de ea.

Ca o concluzie generală reieșită din proverbele medicale menționate în text, rezultă că oamenii de orice vârstă (cu excepția copiilor) s-ar îmbolnăvi mai puțin dacă ar urma și respecta în viață înțelepciunea proverbelor medicale, pe care ni le-au lăsat înaintașii noștri. Cred, însă, că introducerea unor astfel de proverbe în tematica de educație sanitară a oamenilor, va sensibiliza unele persoane, care n-au avut ocazia să citească proverbe cu conținut medical.